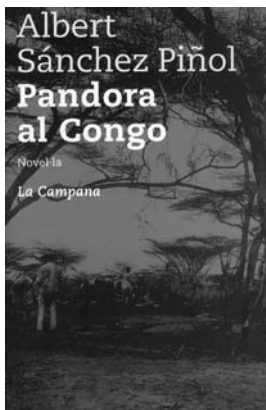

Albert SÀNCHEZ PIÑOL. **Pandora al Congo**
Barcelona: La Campana (Tocs, núm. 47), 2005, 592 p., 21 €

«Creu que la meua feina contribueix a la defensa legal d'en Marcus? Hi troba algun indicati esperançador?» Aquest és el dubte que el jove escriptor Tommy Thomson fa saber a l'advocat Edward Norton (p. 169), que l'ha contractat perquè escrigui la història de Marcus Garvey i dels fets que tingueren lloc l'estiu de 1912 al Congo durant l'expedició organitzada pels germans Craver a la recerca de riqueses naturals. Així doncs, pot un text de ficció convèncer un tribunal de la innocència d'un condemnat a mort? Norton ho té clar; quan proposa l'encàrrec a Thomson, li diu: «Les seves novel·letes han distret la vida de moltes persones. Ara potser tindrà l'ocasió de salvar-ne una» (p. 59). Nosaltres, però, sabem que la funció de la literatura no és salvar vides, encara que sovint ens l'hagi distreta; així, el pretext argumental és una fal·làcia, perquè la ficció mai no podrà substituir la realitat.

I és aquí, justament, on cal buscar el sentit últim de *Pandora al Congo*. A més de ser una novel·la d'aventures propera a certs models clàssics (Verne, Rider Haggard, Conrad), constitueix una reflexió metaliterària sobre la frontera que separa la realitat de la ficció, una frontera boirosa i variable en la mesura que

depèn de la percepció subjectiva de l'individu i dels límits que hi vulgui posar. Tommy Thomson, negre literari –i, per tant, avesat a escriure històries d'altri–, és l'autor encarregat de donar forma escrita al relat oral de Marcus Garvey, però progressivament captivat per l'aventura, s'hi implicarà emocionalment i acabarà per perdre de vista on és aquella frontera («En aquella clariana del Congo la realitat i la fantasia eren dues nacions en guerra que s'envaïen l'una a l'altra», p. 205), fins al punt que les interferències entre les dues dimensions esdevindran constants.

S'ha creat d'aquesta manera un subtil joc de perspectives en el qual res no és el que sembla, o més ben dit, tot s'assembla massa a tot. L'advocat ha reeixit, per tant, a trobar «un home apassionat» que dugui a terme la seva estratègia extrajurídica: «Vostè havia d'estar entusiasmat amb la història, si no no hauria pogut fer-la creïble» (p. 579). I per a un home apassionat que vol creure allò que sent i que a més és escriptor, fer «creïble» la història significa interrompre, si cal, la narració per restituir-li una versemblança que trontolla; atorgar-li un detallisme que no es correspon amb les limitacions expressives i creatives d'uns «autors» inexperts com Norton i Garvey; fer-ne reescriptures

successives «per millorar-ne l'estil», etc. És a dir: paradoxalment, accentuar-ne el component literari.

Quin és el resultat d'aquesta operació? Una imatge del Congo també «literària», certament, construïda a partir d'escenografies més o menys rendibles com les dels guions del Doctor Luther Flag («Hi havia pocs llocs que oferissin un ventall d'elements narratius tan ampli com l'Àfrica negra [...] Amb tants ingredients, tan suggeridors, i una imaginació desperta era relativament senzill escriure un grapat d'històries fàcils» (p. 10), però una imatge de cap manera ajustada al que esperaríem trobar: des de monstres intraterrestres de pell blanca i calenta (els tècton) fins a lluites heroïques, passant per amors contra natura, descensos als inferns i gitanos camacurts que salven el món, tot plegat en un *tour de force* com més va més al·lucinant. I és que som, en definitiva, dins l'espai de la ficció –al Congo, no pas a Anglaterra–, on pot passar de tot perquè hi regeix una lògica estrictament narrativa.

La fórmula literària que ha adoptat Albert Sánchez Piñol en aquesta obra transcendeix, de llarg, la novel·la d'aventures. I malgrat això, és possible fer-ne una lectura «de gènere», desvinculada de consideracions metaliteràries, que funciona com un mecanisme de precisió i enganxa el lector. En primer lloc, se situa en un marc de referents culturals no necessàriament elevats, com ara certa literatura de consum, els còmics, el cinema... que permeten a un lector mitjà gaudir-ne sense transcendentalismes, alhora que fa prou picades d'ullet al lector diguem-ne culte que hi espera trobar

quelcom més que una història d'aventures colonials (d'aquí la inclusió de personatges històrics que donen consistència al conjunt i de pas revelen les dèries de l'autor: la causa irlandesa, representada per la figura històrica de Roger Casement). En segon lloc, la part situada al Congo pot ésser llegida autònomament, i fins i tot insinua un cert discurs anticolonial de formulació difusa però identificable a través d'alguns moments estratègics: el pigmeu que contempla l'absurda batalla entre «blancs»; l'emmirallament dels humans en els tècton com a enfrontament amb el propi jo; l'«epopeia purificadora» de Marcus Garvey que es rebel·la a William, estrafant la rebel·lia del Marcus Garvey històric... Finalment, fa ús d'una prosa àgil i una llengua gens encarcerada.

El fet que l'obra no se cenyeixi estrictament a les peripècies africanes desencisarà més d'un que hi esperava trobar una mena de segona part de *La pell freda*. El sacrifici bé s'ho val: com a novel·la d'aventures, probablement *Pandora al Congo* resti desnaturalitzada en relació amb els seus models, però supera amb escreix l'antecessora. Ni més ni menys.

Antoni Isarch
Barcelona